

LUK nu och på 1800- talet

Av Gert Z Nordström

I denna och en följande artikel jämför Gert Z Nordström 1870-talets reformer med dagens LUK och ställer frågan "kommer historien att upprepas".

År 1830 startade en ung teckningslärare sin pedagogiska bana vid den nyupprättade statliga provskolan, Nya Elementar-Skolan i Stockholm. Han hette J. G. Köhler. Året innan blev Carl Jonas Love Almqvist rektor för skolan och har under tio år framåt sin mest produktiva period som författare. Bl. a. tillkommer den första delen av det synnerligen brokiga samlingsverket Törnrosens bok. Almqvist arbetar under sin rektorstid fram till 1841 även med en mängd läroböcker i vitt skilda ämnen. En — den svenska rättstavningssläran — var i bruk ännu på 1880-talet.

Ovannämnde Köhler utgav redan efter ett års verksamhet vid Nya Elementar-Skolan en Rit-kurs. Om den var inspirerad av skolans rektor känner jag inte till. Däremot vet jag att kursen fick ett långt liv liksom Köhler själv och att den var underlaget till en ny av Köhler sammanställd ritkurs. Så sent som på 1870-talet hörde denna kurs till de mest spridda i landet. Köhler slutade sin teckningslärartjänst på Nya Elementar 1877.

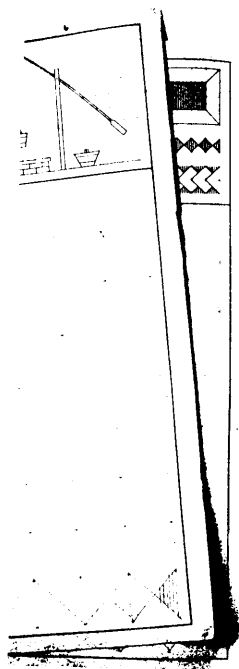
Det köhlerska systemet byggde, precis som de flesta andra ritkurser vid den tiden på avritande av färgplanscher. Professor G. Saloman, ledamot av Styrelsen för Tekniska skolan (numera Konstfackskolan), utgav en Rit-kurs 1870 som också är typisk för tiden. En konstellation förebilder ur kursen publicerades under titeln Statens vägghäfte. Ett annat exempel i tidens anda var Der kleine Zeichner en kurs som slagit väl ut i Sachsen och därför översatts till svenska.

Mot slutet av 1870-talet börjar det blåsa helt nya vindar i teckningsundervisningen.

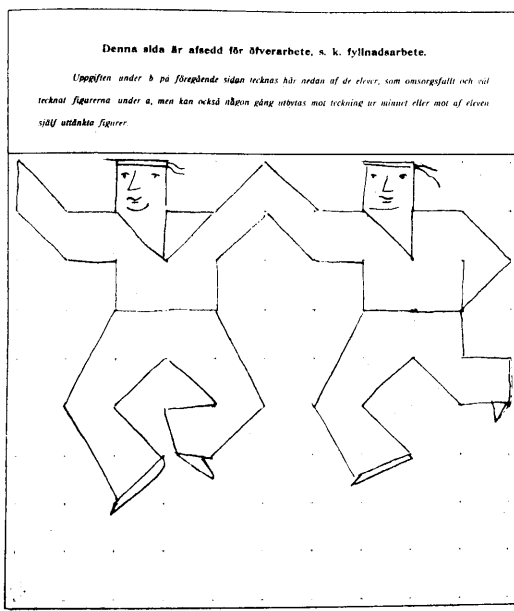
Vilket inte är så märkvärdigt — det händer också saker och ting i andra och större sammanhang. Lantmannapartiet är på stark uppgång, den elektriska gatubelysningen börjar tränga undan gaslamporna, August Strindberg ger 1878 ut Röda rummet. Inom litteraturen startar ett naturalistiskt decennium. Man är inställd på att iakttaga och registrera sin omgivning.

Särskilt intressant med 1870-talets teckningsundervisning är de problem man hade och som på ett anmärkningsvärt sätt tycks överensstämma med dagens. Det fanns en livlig debatt om målsättningen. Det fördes in helt nya pedagogiska metoder och det tillsattes en kommitté av Kungl. Maj:t som bland annat hade till uppdrag att reformera teckningslärarutbildningen. Det må sedan räknas till de mer kuriosa poängerna att också dåvarande ecklesiastikministern bar tillnamnet Carlsson. Han spelade en inte helt oviktig roll — han var nämligen föredragande i statsrådet av det ärende som skulle leda till ett nytt avgörande steg för svensk teckningsundervisning. Vad som beviljades i statsrådet den gången var nämligen att två teckningslärare, J. A. Sjöström från Stockholm och A. W. Kjellström från Örebro, skulle sändas till Hamburg för att på Die Allgemeine Gewerbeschule studera den berömda hamburg-metoden.

Den som i Tyskland satt den nya metoden i system var pedagogerna A. Stuhlmann. Det nya var att man avvecklade det mekaniska avritandet av förebilder och gick över mot frihandsteckning. Eleverna fick dock börja med att teckna på ett med rutor och punkter



Teckning enligt
Stuhlmanns
metod.



markerat papper för att senare övergå till att teckna räta och kurvatoriska linjer samt avbilda enkla klotsar.

1870-talet även epokbildande för slöjd-ämnet

Återkomna till Sverige introducerade Sjöström och Kjellström hamburgemetoden på två sommarkurser 1878 och 1879. De lyckades så väl att den 1 september 1879 startade Teckningslärarseminariet vid Tekniska skolan som en direkt utveckling av de två sommarkurserna. 1878 översattes också en av Stuhlmanns läroböcker i frihandsteckning till svenska. Under 1880-talet slog den nya metoden helt igenom.

Det kan också nämnas att 1870-talet var epokgörande för ett annat övningsämne nämligen slöjden. 1872 startar Otto Salomon Nääs' slöjdskola för gossar. Denna skola liksom Salomon själv fick stort internationellt rykte. Många pedagoger från olika hörn av världen har studerat vid Nääs och vidare-

befordrat Salomons pedagogiska idéer in i sina skolsystem. Som pedagogisk nyskapare i Sverige kan säkerligen endast Per Henrik Ling jämföras med Otto Salomon. 1884 utkommer hans viktigaste skrift "Om slöjden såsom uppfostringsmedel". Där finns en översikt av pedagogikens historia sedd utifrån den praktiska uppfostrans synvinkel och målsättning för ett ämne som fortfarande känns aktuellt i många avseenden. På ett liknande sätt som den engelske arkitekten, konsthantverkaren och författaren William Morris, kämpar också Otto Salomon energiskt men alltför utopiskt mot den växande industrialismen och mekaniseringen. Man gör ett helhjärtat försök att åstadkomma en motvikt. Teckningsämnet hamnar — fast av andra skäl — som bekant också i en isolerad fåra. Före sekelskiftet fanns redan tendenser till detta. Hamburgemetoden kan dock knappast ses som en reaktion mot ett tekniskt expanderande samhälle. Därtill hade den alltför rationella och opersonliga drag.

Hamburgmetoden till trots så lyckades det inte särskilt väl för teckningsämnet. Dåtidens "LUK-ledamöter" var som vi tidigare sett intresserade men satte så småningom käppar i hjulet. Nils G. Wollin skriver i sin bok "Från Ritskola till Konstfackskola" så här: "Den optimism, som tog sig uttryck i omläggningen av teckningsundervisningen 1879 och som i Ernst Jacobsson hade sin främste talesman, förbyttes snart i besvikelser. I det kommittéutlåtande med förslag till omorganisation av rikets allmänna läroverk, som avgavs den 25 augusti 1884, tillmättes teckningsundervisningen en mycket blygsam plats."

Inflytandet från utlandet

Under de snart hundra år som förflutit sedan dr A. Stuhlmann och hamburgmetoden var aktuell har teckningsämnet hela tiden hållits nere. Undantaget skulle vara den framgång som nåddes genom 1928 års läroverksstadga vilken innebar två obligatoriska veckotimmar teckning genomgående från första realskoleklassen till och med fjärde ringen på gymnasiet. Som Yngve Anshelm uttryckte det i sin historiska redogörelse "Fem decennier" i Teckning 3—4/67: "Det största förtroendet teckning haft genom tiderna."

Speciellt olyckliga tillfällen har varit inledningen till 1920-talet och mitten av 1960-talet. Vid den förra tidpunkten gällde det 1918 års skolkommission. 127 teckningslärare vände sig mot den i en petitionsskrivelse till Kungl. Maj:t. Vid det andra gällde det införandet av den nya gymnasiereformen med tillämpning från 1966/67 vilket för gymnasiets del medförde en nästan total förlust av de framgångar som uppnåtts via 1928 års läroverksstadga.

Teckningsundervisningen har emellertid inte hållits på plats enbart genom en njugg timtilldelning. I likhet med andra övningslärargrupper har teckningslärarna haft lägre in-

komst och större undervisningsskyldighet än ämneslärarna. Det är mot bakgrunden av alla dessa faktorer anmärkningsvärt att så många progressiva idéer och pedagogiska lärarprofiler utkristalliserat sig. Det finns anledning att uppmärksamma några innan vi kommer fram till dagens teckningsundervisning med dess speciella problematik.

En egenskap har kännetecknat den svenska teckningsundervisningen ända fram till de stora skolreformerna på 1960-talet och det är öppenheten för internationellt inflytande. Der kleine Zeichner och hamburgmetoden var exempel på det för sekelskiftet. I slutet av 90-talet åker teckningslärare K. Hugo Segerborg från Karlstad, sedermera rektor för Teckningslärarinstitutet 1912—1938, utomlands för att på statsmedel studera teckningsundervisningen i andra länder. Under 10- och 20-talen gjorde han ytterligare resor till såväl England som kontinenten där han inhämtade idéer som sedan användes vid reformeringar av både studieplaner och metodik vid institutet.

Även senare decenniernas teckningsundervisning präglades av utländskt inflytande. Det vi kallar fritt skapande och som fortfarande är den mest gångbara arbetsmetoden i de anglosachsiska länderna och Japan kommer givetvis utifrån. Ofta var det psykologiskt orienterade teoretiker som intresserade mest. Wilhelm Viola, Viktor Lowenfeld och Herbert Read har utan tvekan inspirerat våra egna författande teckningslärare som Bernhard Berg, Arne Larsson, Jan Thomaeus och Gunnar Sandberg.

60-talet, den växande medvetenheten och LUK

Dagens svenska teckningsundervisning förefaller framvuxen på annat sätt. Den saknar i varje fall i hög grad internationella förebilder inom konstpedagogiken. Detta blev jag definitivt medveten om vid mitt besök på INSEA-kongressen i New-York sommaren

1969. Jag kunde inte spåra något som liknade svenskt 60-tal. Det är först sedan jag kommit i kontakt med finska teckningspedagoger, vilket bl. a. skedde vid Nordiska kongressen på Tjörn 1970 som jag upptäckte idéer som påminner om våra egna. Jag förstår nu att det som bl. a. kännetecknar dagens svenska teckningsundervisning är att den är resultatet av en inre utveckling som i sin tur utgår från en inre kris där framför allt en yngre generation teckningslärare förlorat tron på att skolans praktiska och estetiska fostran skall kunna hävda sig i ett samhälle med ett våldsamt kommersiellt kulturutbud.

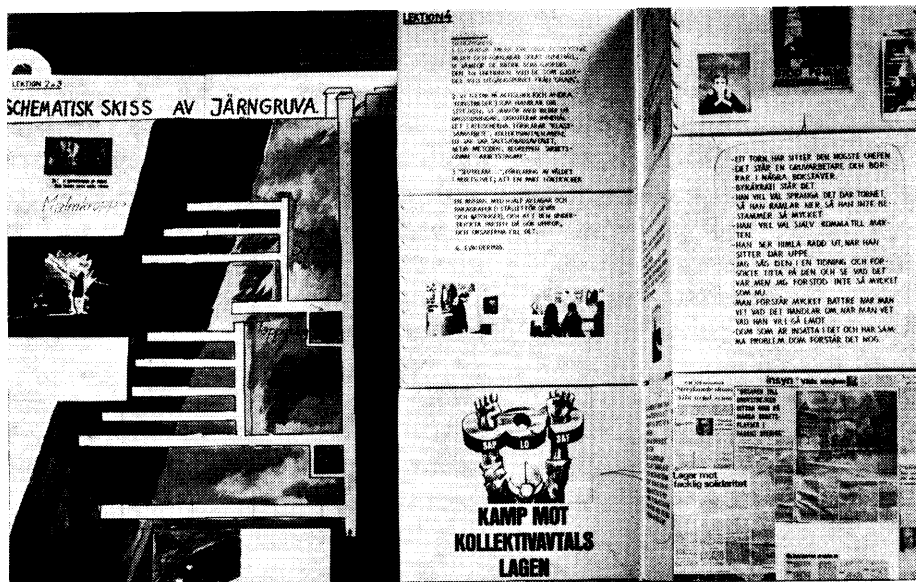
Teckningsämnets kris medförde varken håglöshet eller isolering. Tvärtom är dagens teckningslärare mer än någonsin inställda på en offensiv pedagogik och samarbete med andra lärarkategorier. Det stora instresset för arbetsområdesmetodik vittnar om detta. Likaså inriktningen på sociala, ekonomiska och politiska aspekter på bild- och miljöfrågorna.

Här vill jag dra in dagens statliga utredningskommitté — LUK — i sammanhanget för att belysa hur den kommer att inverka på

morgondagens teckningsundervisning. Upprepar sig händelserna från slutet av 1800-talet? Eller har teckningslärarna så mycket kunnskap och kraft att de kan påverka utvecklingen i gynnsam riktning? Till detta skall jag återkomma.

Då skall jag också belysa vilka konsekvenser en ett- eller tvåårig teckningslärarutbildning får. Detta är nämligen den enda reella ämnesutbildning som kan åstadkommas inom LUK-systemet. Jag skall också gå in på konstutbildningssakkunnigas (KUS) förslag vilket innebär en treårig ämnesutbildning för teckningslärarna. Här finns alltså en intressant motsättning mellan två statliga utredningar som sannolikt bottnar i de kunskaper som respektive utredningskommittés ledamöter själva besitter och representerar.

Teckningslärarutbildningens sammankoppling med konstfackskolan är också en intressant fråga. Sedan 1800-talet har de blivande teckningslärarna utbildats i nära kontakt med kulturarbetarna inom bild- och miljöfältet. KUS vill slå vakt om denna linje. Man önskar en intensifierad integration. Skall LUK kunna bryta den traditionen?



Donald Broady

TECKNING

UTGIVEN AV TECKNINGSLÄRARNAS RIKSFÖRBUND

NR 1 ÅRGÅNG 42 1971

tr



TECKNING NR 1 1971 ÅRGÅNG 42

TIDNING FÖR SVENSK TECKNINGSUNDERVISNING

INNEHÅLL

Ledare	1
LUK nu och på 1800-talet	3
TR:s LUK-uttalande	7
Historieboken - Leif Hägg	13
TR:s stadgar	15
Populärbild - Sten Dunér	19
KUS - Leif Hägg	24
Svar till Jan Thomaëus - Gert Z Nordström och Christer Romilson	27
I debatten - Gert Z Nordström	31

Produktionschef och ansvarig utg.: Tord Örtenholm, Ängg. 6, 265 00 Åstorp. Exp.: Samma adress. Tel. 042/504 47. Postgiro 15 13 70.

Redaktör: Christer Romilson, Stångholmsbacken 12, 127 40 Skärholmen. Tel. 08/710 24 86.

Redaktionssekreterare: Lars Peterson, 08/87 48 32 och Leif Hägg, 0762/353 73.

Lay-out och teckningar: Ulf Klarén, 08/43 48 86.

Annonsspriser: För resp. hel-, halv- och kvartsida 250: —, 125: — och 65: —.

TECKNINGSLÄRARNAS RIKSFÖRBUND

Ordf.: Fortb.-kons. Tord Örtenholm, Ängg. 6, 265 00 Åstorp. Telefon 042/504 47.

Sekr.: Christer Romilson, Stångholmsbacken 12, 127 40 Skärholmen. Tel. 08/710 24 86.

Kassaförv. och kontaktman: Teckn.-lärare Björn Dahlberg, Pl. 2076, 265 00 Åstorp. Tel. 042/505 26. Postg. 3 90 65-8. Bankg. 370-3634.

Medlemsavgift: Heltidsanst. 378: — pr år /SFL 300: —, TR 62: —, lok.-avd. 16: —/ deltidanst. resp. 318: — 240: —, 62: —, 16: —/, 168: —/, 120: —, 32: —, 16: —/ och 108: —/60: —, 32: —, 16: —/ enl. inkomstgränserna 19.700—27.599, 12.000—19.699, —11.999, passiva 48: — /TR 32: —, lok.-avd. 16: —/, pensionerade 20: — helt till SFL/. Avgiften uttages kvartalsvis gm SFL.

FAKLÄRAREFÖRBUNDET

Adress: Hornsg. 33 A, 116 49 Stockholm Sö. Tel. 44 08 40 (vx). Pg. 35 09 83-3. Förbundsjurist: jur. kand., pol. mag. Karl-Erik Alfredsson. Ombudsmän: Kanslichef och förste ombudsman, fil. kand. Gösta Lirén, Birgit Larsson och Per Dahlman.